

KENELERE DİKKAT!!!!

Prof. Dr. Levent AYDIN
Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi
Parazitoloji Anabilim Dalı
Öğretim Üyesi

Keneler, tüm dünyada tropik ve subtropik kuşakta gerek kan emerek, gerekse birçok hastalık etkeninin vektörü olarak, hayvan ve insanları tehdit eden önemli ektoparazitlerdir.

Keneler direkt etkileriyle Kene felci, Terleme hastalığı, Anemi ve Toksemiye sebep olurken ülkemizde mekanik ve biyolojik vektör olarak brucellosis, veba, salmonellosis, listeriosis, mavi dil, Lyme borreliosis, tropikal theileriosis, babesiosis, kırım-kongo kanamalı ateşi ve riketsial etkenleri naklederler. Vücut üzerinde açtıkları yaralarla sekonder enfeksiyonlara ve miyasis sinekleri ortam hazırlamaları nedeniyle oldukça tehlikeli olmaktadır. Keneler aynı zamanda naklettikleri etkenlerin bazılarını kendi nesillerine veya gelişme dönemlerine aktararak enfeksiyonların nesiller boyu devam etmesine ve ciddi boyutlara ulaşmasına neden olmaktadır.

Bugün dünyada 3 aileye bağlı (*Argasidae*-Kış, Mesken, Ahır Kenesi, *Ixodidae* - Mera, Yaz Kenesi, *Nuttalliellidae*-Sadece Afrika'da) 20 soyda 860 kene türü saptanmıştır. Ülkemizde ise 2 aileye bağlı 10 soyda yaklaşık 32 kene türü tespit edilmiştir. Keneler gelişmeleri sırasında yumurta, larva, nimf ve olgun dönemlerinde görülebilirler. Yumurtlamayı takip eden her dönemde kan emmek zorundadırlar. Genelde bıraktıkları yumurta sayısı türlere göre farklı olmakla birlikte 800-900 ile 15 000 arasında değişmektedir.

Argasidae
(Kış, Mesken, Ahır Kenesi)

Ixodidae
(Mera, Yaz Kenesi)

Nuttalliellidae
(Sadece Afrika'da)

Son yıllarda Türkiye'de bazı insan epidemilerinde kenelerin başlıca rol oynaması keneleri daha güncel hale getirmiştir. Son on yılda önce Lyme hastalığının ülkemizde görülmesi ve sonra kırım-kongo kanamalı ateşi olgularının ortaya çıkması ve ölüm olaylarının tespit edilmesi ülkemizin bulunduğu coğrafi kuşakta ciddi bir tehdit altında olduğunu göstermektedir. Son birkaç yılda keneler tarafından nakledilen riketsial kökenli enfeksiyonların da tespit edilmesi tehdidin boyutunu arttırmaktadır. Hayvancılıkta keneler ve taşıdıkları hastalıklarla ilgili ekonomik kayıplar azımsanmayacak ölçüdedir. Kene istilasına maruz kalmış hayvanlarda et, süt ve yumurta verimlerinin düştüğü, deri ve yapağı kalitesinin bozulduğu görülmektedir. Bununla ilgili olarak FAO tarafından 1984 yılında yayınlanan bir

raporda,dünya sığır yetiştiriciliğinde kenelerin yol açtığı yıllık kaybın yaklaşık 7 milyar USA doları olduğu bildirilmektedir.Buna koruma ve kontrol bütçesinde eklenirse bu bilanço daha da yükselecektir.

Bazı enfeksiyon hastalıkları hayvanlarda ciddi bir belirti oluşturmayabilir.(Kırım-Kongo Kanamalı Ateşi),ancak rezervuar konak görevi görerek kene vektörlüğü yoluyla insan sağlığını tehdit ederler.Son 4-5 yıl içinde ülkemizde görülen ve her yıl belli mevsimde tekrarlayan Kırım-Kongo Kanamalı Ateşi, kenelerle taşınan virüs (Bunyaviridae-Nairovirus) kaynaklı bir hastalıktır.Hastalığın çıkışından(2002-TOKAT) Mayıs 2007 ye kadar 1100 vaka saptanmış ve bunları 58 i hayatını kaybetmiştir.Etken 30'a yakın kene türünde tespit edilmesine karşın esasen 7 kene türü aktif taşıyıcıdır. Bunlar;

*Hyalomma marginatum marginatum**

Hyalomma marginatum rufipes

Hyalomma marginatum turanicum

*Hyalomma anatolicum anatolicum**

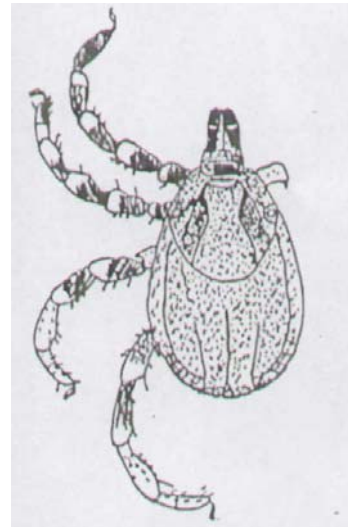
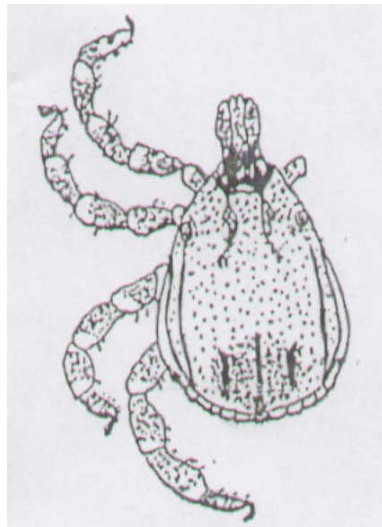
*Dermacentor marginatus**

Rhipicephalus rossicus

*Amblyomma variegatum** dur.

**Türkiye'de tespit edilmiş taşıyıcı türler (H.m.marginatum, H.a.anatolicum ve D.marginatus tüm coğrafik bölgelerimizde saptanmıştır. A. variegatum sadece bir vaka olarak Hatay'da bir tayda 1963 yılında tespit edilmiştir)*

Özellikle Hyalomma cinsine ait ülkemizde bulunan 6 türden **Hylomma marginatum marginatum** bu virüsün ülkemizde aktif taşıyıcıdır.Erişkinlerine ilkbahar yaz aylarında (Mart-Eylül) daha çok sığırlarda vücudun arka 1/3'ünde rastladığımız bu keneler iki konakçılık özelliği göstermesine karşın nadiren yerleştikleri konakçılara göre üç konaklıda olabilirler.Bu kene türü koyun, keçi, deve, at, sığır, yabani kemiriciler, kuş,tavuk, kirpi, domuz, geyik ve tavşanlarda da saptanmıştır. **Hyalomma'lar erişkin dönemlerinde daha çok sığır gibi büyük hayvanları tercih ederler ve kırsal kesimde daha yaygın bulunurlar.Bu nedenle şehir merkezlerinde bu keneler için çevresel ilaçlamalara gerek yoktur.**

Şekil- Hyalomma marginatum marginatum Erkek ve Dişi(Orjinal)

Hyalomma marginatum marginatum hemen hemen ülkemizin tüm coğrafik bölgelerinde tespit edilmiştir. Özellikle kenelerin aktif olduğu aylarda kene ısırığı ile bulaşan hastalık kan yoluyla da bulaşabilmektedir. Bu keneler ara dönemlerinde kuş ve yabani kemiricileri bulunabildikleri için bir yörede keneleri tamamen yok etmek olanak dışı görülmektedir. Ancak sayıları minimuma indirilebilir.

Keneler bir vücut bölgesini ısırmadan önce bölgeye lokal aneztezik benzeri bir madde salgılar. Bu nedenle ısırığı takiben eğer kene görülemez ise ilk 24-48 saatte ısırık farkedilmez. Taşıdığı hastalık etkeni kan emmeye bağlı olarak 12-24 saatte aktive olarak bulaştırıcılık olur. Kırım-Kongo Kanamalı Ateşi virüsü kan emme ile ilk 36 saatte kenede çoğalmasını tamamlayabilir. Kene ısırığının 3-5 günlerinde bulaştırıcılık maksimuma ulaşabilir. Erişkin bir kene 9-14 günde ancak doyabilir. Bu sürede sürekli konakçısının üzerinde ve kan emme durumundadır.

Şekil- *Hyalomma spp.* Erkek ve Dişi

KENELERE KARŞI SAVAŞIM YOLLARI ve HASTALIKTAN KORUNMA

- Hayvanlar meraya çıkmadan önce meralar ve piknik alanları çarşaf lama yöntemi ile kontrol edilmeli. Eğer bu alanlarda kenelere rastlanırsa bir hektara deltamethrin ve lambda-cyhalothrin 0.03-0.3 kg petmethrin 0.03-0.3 kg ve primiphos-methyl 0.1-1 kg 1-2 ton su ile karıştırılarak uygulanmalı
- Mera ve piknik alanlarındaki uzun otlar biçilmeli, çalılık alanlar temizlenmeli
- Aşırı kontamine alanlar sürülerek bir dönem (10 ay) boş bırakılmalı
- Ahır ağıl ve hayvan barınakları sıvalı olmalı ve kenelerin barınabileceği çatlaklar kapatılmalı
- Mera keneleri daha yaygın olup türlerine göre bir, iki ve üç konakçıda gelişmelerini tamamlar. Buna göre kene mevsiminde
 - Bir konakçılılarda : 23 gün
 - İki konakçılılarda : 14 gün
 - Üç konakçılılarda : 7 gün ara ile hayvanlar akarazitlerle ilaçlanarak kenelerin biyolojileri kesilmeli.
- Keneler üzerinde parazit hayat süren *Ixodiphagus* ve *Hunterellus* soylarına bağlı örümcekler, bazı karınca ve kuş türleri, kene ve yumurtalarını yok ederler. Özellikle ahır ve kapalı alanlarda bu canlıların yuvaları bozulmamalarıdır.

Hastalıktan korunmak için ;

- **Kene ısırığının süresi hastalığın bulaştırılması açısından önemlidir.Keneler ilk 12-16 saat içinde taşıdıkları hastalık etkenlerini hemen bulaştıramazlar. Bu nedenle kene ısırığını gören kişiler hemen en yakın sağlık kuruluşuna başvurup keneyi vücuttan uzaklaştırmalıdır.**
- Çalılık, su kenarları ve gür otların bulunduğu alanlara giren insanlar pantolon paçaları çorap içinde olacak şekilde ve uzun kollu giymeli
- Bu bölgelere giren insanlar daha sonra başta koltukaltı ve kasık bölgeleri olmak üzere tüm vücutlarını kontrol etmeli
- Vücutta keneye rastlanırsa hemen sağlık kuruluşuna başvurmalı,kene ezilmemeli ,yapay ısı uygulanmamalı,keneyi uzaklaştırmak için herhangi bir kimyasal madde uygulanmamalı
- Keneler hekim kontrolünde çıkarılmalı
- Çıkarılan kene tür teşhislerinin yapılması hastalığın hızlı tanısında ve diğer hastalıklardan ayırıcı tanıda son derece önemlidir.Bu nedenle konunun uzmanlarına başvurulmalıdır.